

Hamza Lehel Mária divattervező, divatrajzoló kiállítása a Jász Múzeumban

A jászberényi Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria fennállásának 25 éves jubileuma alkalmából nagyszabású kiállítás nyílt augusztus 6-án a Jász Múzeumban. A két muzeális intézmény negyedszázados együttműködése révén került megvalósításra Hamza Lehel Mária divattervező, divatrajzoló kiállítása, amelyet Farkas Edit, a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria igazgatója rendezett. A rendkívül látványos divatrajzok egyike-másika meg is elevenedett a kiállításban.

A Rokolya Varróműhely tagjainak (Tajti Erzsébet, Besenyei Ildikó, Borbásné Budai Valéria, Donkóné Birkás Tünde) köszönhetően egy nagystélyi és egy koktél ruhát, valamint három ruhatanulmányt (bábukra tűzött ruhaanyagok) is megcsodálhatnak az érdeklődők.

„Hamza Lehel Mária alkotásait bemutató kiállításon vagyunk itt a Jász Múzeumban. A Jász Múzeum 1991-ben rendezte meg először Hamza Lehel Mária első magyarországi kiállítását, így igen megtisztelő feladat, hogy a mostani, második 2020-as kiállításra készülődve én is megismerhettem alkotásait, megkapó személyiségét, és elismerő szavakkal nyithatom meg a munkásságát bemutató kiállítást.

Mária 1906-ban született Budapesten. Hamza Lehel Mária feleség, divattervező, divatgrafika rajzoló, festő, meseillusztrátor, jelmez- és díszlettervező, iparművész, szerkesztő, rovatvezető, újságíró, nyelvzszeni (5 nyelven beszélt) és végül a Hamza Múzeum Alapítója volt. Művészcsaládban nőtt fel. Édesapja,

munkái magyarországi gyökerei miatt itt kerülnek kiállításra, de tehetségének kifejlődésére főként külföldön, Franciaországban, Olaszországban és Brazíliában volt lehetősége. Gyermekkorú éveit, 1935–46 közötti éveket töltötte

Bathó Edit és Farkas Edit múzeumigazgatók

Fotó: Bugyi Gábor

A kiállítás megnyitóján szép számban megjelent vendégeket a két múzeumigazgató, **Dr. Bathó Edit és Farkas Edit** köszöntötte, majd **Vass Mária** énekes és **Balogh József** zongoraművész zenei műsora idézte fel az 1940-es, 50-es, 60-as évek hangulatát. Ezt követően a neves divattervező, **Molnár Madarász Melinda Melyke** méltatta Hamza Lehel Mária divattervezői, divatrajzói munkásságát, és ajánlotta a kiállítást a közönség szíves figyelmébe.

A következőben közzé tesszük Molnár Madarász Melinda Melyke megnyitójának szövegét:

Lehel Ferenc híres festőművész, esztéta, művészeti író, aki a nagybányai művésztelepen neves festők, mint Iványi Grünwald Béla, Ferenczy Károly, Czóbel Béla kortársa. Édesanyja, Lehel Mária pedig szintén tehetséges posztimpreszionista festőművész, aki a Nyolcak neves festői közé tartozott.

Hamza Lehel Mária ebben a művészeti miliőben nevelkedve a festészetet, a könnyed ecsetkezelést, a színek szeretetét már gyermekként magába szívhatta.

A jó Isten sok kiváló képességgel és tehetséggel áldotta meg. A sors, és talán a történelem fintora, hogy bár

Vass Mária énekes
Fotó: Bugyi Gábor

Balogh József zongoraművész
Fotó: Bugyi Gábor

Magyarországon, de szíve élete végén is visszahúzta a magyar földre. Egészen fiatalon, 18 évesen családjával együtt 1924-ben Párizsba költözött. Párizs! Óh Párizs! A divat fővárosa!

Mielőtt tovább tekintenénk Mária életének megismerésében, engedjék meg, hogy divattörténeti szempontból megemlítsék egy két érdekességet arról a világról, a külföldről, amelybe Mária fiatal lányként beleszóppent. Nagyon

Hamza Lehel Mária
divattervező, divatrajzoló

nagy kontraszt volt a 20. században a gazdaságilag vezető országok divatja és a szocialista Magyarország divatja között. Tágabb teret engedett Hamza Lehel Máriának tehetsége kibontakozásához a külföld!

Az 1900-as évek eleje az úgy nevezett „modern” kor nyitánya minden szempontból. Az eddig 100 évente történő művészeti változásokat a minimum 10 évente történő változások váltják fel. A képzőművészetben, festészetben úgy nevezett izmusok, azaz mindig új ideológiák látnak napvilágot. A technikai vívmányok, felfedezések megjelenésével, a művészetben a fotózás elterjedésével mindenképp egy felgyorsultabb világ jön létre. Az első világháború után a férfiak tömeges kihalásával, a családi szerkezet átalakulásával a nők kénytelenek minden területen (pl. munka) függetlenebbé válni.

Mária a 20-as, 30-as évek Párizsában fiatal lányként tölti tanuló éveit, divattervezést tanul. Első divatrajzai a francia lapokban is megjelennek. Itt Párizsban ismerkedik meg Hamza Dezső Ákossal, aki festőnővédként érkezik, de érdeklődése hamar az új vizuális műfaj, a film felé fordul.

1933-ban a két művészember egymásra talál, és megházasodnak.

De mi zajlik a 20–30-as évek Párizsában? A kényelmetlen fűző eltűnik a ruhatárból, és egy új menő nőideál jön létre az ún. *garcone*. A francia *garcone* legényesen élő, dolgozó, a régi hagyományokat elvető, az illemnek fittyet hányó, szerelmeit szabadon megválogató fiús leány, aki ráadásul úgy néz ki, mint egy női ruhába bújt kamasz. Hosszú lábú, keskeny csípőjű, lapos mellű, széles vállú, rövid, hullámos hajú, fiús típusú nő. Az első számú *garcone*, a divatvilág meghatározó személyisége Coco Chanel kisasszony. Ekkor jelenik meg az első térdet szabadon hagyó, egyenes szabású rövid ruha, melynek öve a csípőn van. Az úgy nevezett *charleston*, vagy más néven *borítékruha*. Kedves egykori viselettörténet tanárom F. Dózsa Katalin mesélte, hogy azért borítékruha, mert egy szerelmi légyott után egy borítékban is vissza lehetett küldeni a hölgyek részére.

Változásokkal teli időszak volt ez. A 30-as években a szoknya újra hosszabbodni kezd, és a technika fejlődésével egy új csoda, a film is divatirányító, illetve szépségideál teremtő hatása lesz. Ennek az időszaknak a sztárja a rekedt hangú wamp, a csábító démon, a vég-

bővülnek, takarják a térdet, esti partikorra a hosszú lesz a divat. A szoknyahossz a 60-as évekre megint egyre rövidül, míg eljutunk egészen a megbotránkoztató miniig.

Molnár Madarász Melinda Melyke
divattervező
Fotó: Bugyi Gábor

Egy 1991-es Bartók Rádióban készült riportban Hamza Lehel Mária a miniről így emlékezik: „A miniszoknya, amit én a magam részéről ki nem állhattam. Nem tudom, előnytelennek

Részlet a kiállításból

Fotó: Bugyi Gábor

zet asszonya, Marlene Dietrich. A haj ismét hosszú, platinaszőke és vörös, festett és dauerolt, a derekat öv hangsúlyozza, a szoknya térdig érő enyhén A-vonalban bővül. A több részből szabott szoknyák egyre inkább hajtásokkal

találom. Angliából indult el, és meg kell hagyni az angol nőknek karcsú alakjuk és szép lábaik vannak. Amerika rákapott, és a brazil nők is, akik alacsonyok és alsótestük aránytalanul kifejlett.

(folytatás a 14. oldalon)

(folytatás a 13. oldalról)

Számukra a miniszoknya nagyon gyakran előnytelen, és számomra kellemtelen. Nem előkelő, nem egy úri divat.

De most újra divat - mondja a riporter. Mi az hogy! Most már nem is miniszoknya, most már bikini! Hááát, szóval, percekben belül a hölgyek visszatérnek Anatole Francenak a Pingvinek szigetére, és csupaszon fognak közlekedni. Remélem, hogy azt nem fogom megérni, mert nem találom sem előnyösnek, sem izléletesnek" - így vallott kiváló humorral a miniről 85 évesen a világdivatot kiválóan ismerő Mária néni.

1934-35-ben házaspárként térnek vissza Magyarországra. Férje, Hamza Ákos neves filmrendező, a magyarországi híres fekete-fehér filmek megalkotója. (Gyurkovics fiúk, Egy szok-

neves újságoknak kezd dolgozni, ahol divatrajzai folyamatosan jelennek meg, alakítva ezzel a brazil hölgyek ízlését. A leghíresebb európai divatcégekkel állt kapcsolatban, mint Coco Chanel, Pierre Cardin, Nina Ricci, Cristian Dior. Mint újságíró részt vehetett a legnagyobb divatbemutatókon, és módjában állt a bemutatókról fotó-dokumentációt szerezni. A kiállított tablóin lévő fotókon a nagy divatházak elkészült modelljei láthatók, melyek inspirálták a brazil hölgyek számára szánt divatterveit.

Hamza Lehel Mária munkásságát, itt kiállított divatgrafikáit legfőképp a 40-50-60-as évek divatja határozta meg. Az 1940-es években, a II. világháború alatt, főleg a megszállt területeken az öltözködést leginkább a szükség

Mária divatterveit, ízlését talán az 1947-es Párizs új divatirányzata befolyásolta leginkább... A „háborús, fiús divat” ellensúlyozásaként jelent meg Christian Dior elegáns, nőies, kifinomult vonalvezetésű „New Look” haute couture kollekciója. Gömbölyű vállak, karcsúra fűzött derék, bő, repdeső szoknyák, kesztyűk és magas sarkú cipők. Ezen ruhák elkészítése egy tucat méter anyagot igényelt, ami azonban a háború utáni években elég nagy botrányt okozott. Azonban az ötlet tetszett, mert a következő évtized az 50-es évek már ezen stílusjegyek fényében folytatódott.

Ezek után az 1960-as évektől a divatban is mélyreható változások jöttek. A társadalom előkelőkre és dolgozókra osztotta az embereket.

A 60-70-es évek furcsaságaira így emlékezik Mária: „10 éves lehettem, amikor hivatalos voltam egy gyermekbálra, és az anyám csodaszép kosztümöt fabrikált nekem krepp papírból. Nagy sikerem volt, és a jelmezt áhítatosan őriztem sokáig, mert gondos kislány voltam és a kosztümke alig sérült meg. A továbbiakban előfordult, hogy jómagam is csináltam ilyen jelmezeket, de mindez csak gyerekjáték volt, móka, szórakozás. Azt hogy megérjem a papír hódító terfoglalását, betörését a luxusipar zárt területeire, nehezen képzeltem volna el, miután a minőségi munka tiszteletében nőttem fel. Egyelőre az egyik úttörő, Paco Rabanne, dúsfürtű, harcsabajuszú ifjú divatdiktátor futószalagon gyártja a papírkreációit. Minél gyorsabban,

Hamza Lehel Mária divatrajzai

Fotó: Bugyi Gábor

nya egy nadrág, Külvárosi őrszoba). Olyan híres színészekkel dolgozott együtt, mint, Gobbi Hilda, Tolnai Klári, Latabár Kálmán. Hamza Lehel Mária férje több filmjéhez is készít kiváló díszletterveket, kosztümterveket. Ezzel párhuzamosan pedig írásai is megjelentek az *Új Idők*, az *Otthonunk* és a *Star* c. lapokban.

A háború után 1946-ban férje megbízást kap Ortutay Gyulától, hogy tanulmányozza a televíziózást külföldön, azaz legálisan emigrálhattak. Először Párizsban éltek, majd Olaszországban, aztán Brazíliába kaptak meghívást. 1953-ban kitelepülnek a braziliai São Paulóba, ahol 36 évig tartózkodnak. A nagy São Paulo-i metropoliszban Mária

diktálta és nem a divat. Az általánosan jellemző áruhiány miatt a hétköznapi életben is a praktikus, kényelmes és megfizethető ruhákat keresték. Ugyanakkor, főleg az amerikai filmiparnak köszönhetően a filmvászonról mosolygó sztárokat szerette volna utánózni mindenki. A 20. századi divatiparban a divattervező és az ipar párharca zajlott. A divattervező egyedi művek alkotója, egyszerre vállalkozó és művész, míg az ipar a ruhaneműk és kiegészítők nagy tömegbeni előállítását képviselte. Hamza Lehel Mária rutinosan mozgott mindkét területen, hiszen a hatalmas, nagy múltú Sears amerikai áruházlánc bevásárlójaként, divatbemutatók szervezőjeként is tevékenykedett.

minél roszabbat jelszóval a zászlaján. Előbbi fémlapocskákból kreált modelljei nyilván túl tartósnak bizonyultak. Napjainkban elég valami kolosszális csacskaságot kitalálni - édes jó Istenem nekem jutna valami az eszembe -, az USA-nak tetszik, Londonnak is tetszik, Párizs hajlandó. Az USA-ban nagy áruházláncok specializált „papír osztályai” már tízezerrel adják el a papír kreációikat. A dolog fodrosodik, bővül, rafinálódik. Sajnos a rafinálódás szükségszerűen magával hozza a drágulást, így a kezdetben 1 dolláros árat túllépve 80-90 dolláros, és még drágább toalettek kerülnek a piacra. Ami már tiszta humor végül is. Leülni nem tanácsos, túl élénken mozogni se, ne is beszéljünk a

hirtelen megizzadás veszélyéről. Egyszeri alkalomra azért kitart, szerencsés esetben azért két-, sőt háromszor is lehet használni” – mondja Mária a vele készült riportban.

A kiállításon divatrajzait tematikusan rendezték a múzeum munkatársai. Figyeljük majd meg ahogy megelevenedik előttünk a 20. század strandviselete, menyasszonyi és koktélruhái, nagyesztélyik, hétköznapi viseletek, kiegészítők, őszi-téli ruhák és a karácsonyszilveszteri karneváli viseletek. Ezekből láthatunk 53 tablót, 69 rajzot a jelenlegi kiállításon, számos kiegészítővel a hagyatékból kölcsönzött tárgyakkal.

A biztos vonalvezetésű, de mégis könnyed rajzok tussal, akvarellal és fedőfehér temperával készültek. Kiváló arányérzékkel és anatómiai tudással ábrázolta a vonzó, karcsú és elegáns manökeneket. A divatvilág már ekkor is a normál testalkattól eltérő, de divatos arányrendszert (hosszabb, vékonyabb, magasabb) alkalmazott. A ruhák ábrázolásánál finom, könnyed ecsetkezeléssel, tónuskülönbségekkel mutatja meg, az akkor divatos fazonokat és anyagminőségeket. A jelenlegi kiállítás különlegességei közé tartozik, hogy Mária jó pár divatgrafikáját anyagba álmodva, tűzve, varrva is láthatjuk a szorgos kezeknek köszönhetően! Divatgrafikáin kisebb rajzokon, vázlatokon mutatja meg a ruha érdekes részletmegoldásait vagy hátát. Sosem mulasztotta el szinte képi elemként funkcionáló szignóját feltüntetni. Egy szélesre nyújtott H betű alatt Lehel felirat, melynek legtetejében csillagként talán a Mária név lebeg.

Hamza Lehel Mária a divatrajzok közlésén túl, magyarságát nem elfeledve rovatot vezetett az „Dél-amerikai Magyar Újság”-ban Női szemmel címmel. Végül a finom iróniával és humorral megírt cikkeiből had osszak meg egyet. Cikkeinek témája sokat elárul Mária személyéről, az élet csip-csup dolgainak fonákságairól épp úgy, mint a híresegekről, találmányokkal kapcsolatos megállapításairól. „Életem párja sok-

sok évvel ezelőtt Párizsban feltalálta a villanymotoros fogkefét. E célból kölcsön vette hajszárítóm kis motorját – amit persze hosszú évekig a szemére hánytam – még akkor is, amikor már régen

és közölte velem, hogy ne csodálkozzam, ha sosem leszünk gazdagok. Nota bene egyáltalán nem csodálkozom”.

A szerény, jó humorú, de nagyműveltségű, világot látott 20. századi nő

Részlet a kiállításból

Fotó: Bugyi Gábor

megajándékozott egy tüneményes új hajszárítóval. A fogkefe modell elkészült, és kitűnően funkcionált, mindössze jeges ellenállással találkozott a család részéről. A sok új hazakeresésben valahol le-

képét festi elénk Hamza Lehel Mária életével, munkáival, divatrajzaival. Ha össze akarnánk foglalni, mondhatnánk úgy is, hogy egy polihisztor hölgy kiállítását tekinthetjük most meg.”

Részlet a kiállításból

Fotó: Bugyi Gábor

maradt rólunk szegényke, de amikor az Elle újságban megjelent a villanyfogkefe elbűvölő színes reklámja, a feltaláló az orrom elé tolta a szép, színes fotográfiát,

(Hamza Lehel Mária divattervező, divatrajzoló kiállítás 2021. február 28-ig tekinthető meg a Jász Múzeumban.)